

# Thomas Mann Öykülerinde Tipleme

– Aydın Akdeniz · 22 Mart 2012

" Edebiyat aracılığıyla esenliğe kavuşturulmasına karşın, yaşam, yaşama günahını işler durur sürekli, çünkü her eylem us gözünde bir günahıdır." Lisaweta Iwanowna'ya açıldığı anlardan birinde söylemiştir bunu Tonio Kröger.

Lisaweta'ya bunları söylerken ona gerçekte kur yapmaya çalıştığını düşünmek istiyorum. Yıllar sonra döndüğü baba ocağında yalnız bir adam olarak yaşlanmak istemediği için genç kızın gönlünü şöyle bir yokladığını. Umarım bunu yapmak istemiş olsun. Ve hikayesi yalnızca iki kişinin çalkantılarıyla sınırlansın. Ama ya pencereden herkes adına bakmışsa yaşama? Bu durumda bulantısını nasıl açıklayacağız?

Cevaplanacak onca soruyu geride bırakarak kayıtsızca bir hikayesinden diğerine geçerken hızına yetişemiyor, izleklerine bakarak soluklanıyorum biraz.Hemen her öyküsünde iflas etmiş ya da hastalıkla boğuşan bir tüccara rastlıyorum. Sonra bir bahçeye. İçinde yıkılmaya yüz tutmuş ev ve havuza. Yazar açık yüreklilikle çağırıyor bizi olsa gerek, kendini esirgemiyor. İçtenlik bu, evet evet. Çok büyük bir özveri aslında. Novellerinde otobiyografisini yazdığını düşünerek okuyacaklarıma dikkat kesiliyorum. Thomas Mann kahramanları çok tuhaf, pek konuşmuyorlar. Novellerinde yaşam susmuşken bunu elbette yadırgamıyorum.Yakınmıyorlar ama. Yorgunlukları, ancak tekdüze bir yaşamda dindirilebilecek sancıları var. İyice sokuluyorum aralarına. Onları biraz yakından tanımalıyım şimdi.

Örneğin loşlukta yüzünün ancak bir kısmını seçebildiğimiz Bay Spinell'e bakalım. Masasındadır yine. Başı da eğiktir. İnatla, cevaplanmayacağını bildiği mektuplardan birini daha yazmaktadır. Ne mektuplar ama. İçinde yenilir,yutulur cinsten olmayan hakaret cümleleri peş peşe sıralanmış. Üstelik her biri şehrin adı sanı bilinen önemli şahsiyetlerine gönderilecek.

Ya da Johannes Friedemann tiplemesine. O da Bay Spinell gibi sık sık odasına kapanır. Orada kemaniyla oyalanır ki öne kavisli göğsüne rağmen çalabilmektedir kemanını. Hikaye ve şiir kitapları da okur. Tutkuyla üstelik. Yükselen sesi , içinde aşk sözcüğü geçen mısralara gelince eşikte kulak kabartarak bekleyen gündelikçi kadınların fısıltıları arasında geri çekilerek kesilir. Tonio Kröger ise yetenekleriyle içlerinde en dikkat çekici olanıdır. Güneyli yüzü, ürkek bakan iki siyah gözün klavuzluğunda yönünü ararken beyaz tenli, sarışın alman arkadaşlarının keskin bakışlarıyla karşılaştığında nedense savsaklayan adımlar atmaya başlar.

Kaçınmaya çalıştıkları her neyse gölge gibi peşlerindeydi Mann karakterlerinin. Belki bana öyle geldi, bilemiyorum. İyisi mi, önce Friedemann'ın öyküsüne de bir bakalım.

Öykü küçük bir kaza ile başlar. Annesi kızlarıyla çıktığı gezintiden dönünce bir aylık Friedemann'ı kundaklandığı masanın dibinde tortop yatarken bulur. Hizmetçi kadın, sarhoş, bebeğin başında öylece bakıyordur. Üzerinde durulmaz pek, geçiştirilir. Olay öncesinde anne üstüne düşeni yaparak kadını uyarmıştır çünkü. O halde mesele yoktur. Bana göre küçük Friedemann'ın kamburu ailenin yaşadığı

talihsizlik ve vurdumduymazlığa dayalı gibidir. Friedemann daha küçükken babası hızla iflasın eşiğine gelir. Kederinden olacak, fazla da yaşamaz zaten. Böylelikle Thomas Mann, normal yaşamdan soyutlanmış bir Friedemann çıkarır karşımıza. Onu tüm çıplaklığıyla görürüz. Yazar, saplandığı derinlikte sancıyan bir ağırlıktan kurtulmuşçasına rahattır.

Okuduğum zaman bu sıska bedene reva gördükleri için yazarına içerlemiştim. Talihsizliği cezalandırmak kastı mı taşıyordu ne? Sonra, Tonio Kröger ağzından söylenmiş şu cümle geldi aklıma " ...bu iş için daha baştan seçilmiş ve lanet halkası boynuna geçirilmiş bir sanatçıyı, biraz bakmasını bilen kimse öteki insanların arasından hemen bulup çıkarır." Etkileyici bir yargı. Thomas Mann kendi dönemine ait etkilerle burada belki başka bir şey anlatmak istedi ama yine de düşünmeden edemedim. Bir çok insan yaratılışındaki duyarlılıkla yönelmiştir sanata. Eminim, yatkınlıklarının farkına varamadığı için sanattan uzak kalmış diğerlerinden mutsuz da değillerdir. İronik dilden okur olarak payını alma sırası bize mi gelmişti yoksa? Sanata verdiğimiz değer kadar ki her zaman fazlasını hak etmiş sanatçılarımızdan bunu esirger miydik hiç! Şu soruya cevap aradığımı varsayıyorum. Bu insanları lanetleyen kim, üstelik doğuştan gelen kazanımları yüzünden. İnanıyorum ki , aykırı, tuhaf kalmak bahasına olsa da sanatın hakkını verebilmek için bir nebze insani duygulardan arınmışlığı savundu.

İyi ki şans eseri önce, Faulkner'in Ses ve Öfke'sine bakmışım. Derinlikli dil özelliğini oradan az buçuk tanımasam kolayca gözardı edebilirdim Friedemann ve diğerlerini. Kuralcılığın ardına gizlediği gerçek yüzüyle barışık yaşayabilen Jason'la Thomas Mann kahramanları baş edebilecek midir mesela? Friedemann'ın karşısına vücut dilinde sırnaşan dişiliğiyle Quentin çıksa ve tıpkı dayısı Jason'u cezalandırmak isterken yaptığı gibi sessiz öfke ataklarıyla zavallı Friedemann'a yönelse ne yapardı bizimkisi? Kemanına mı sarılırdı yine? Sanmam. Yolları kesişmezdi bir defa. Quentin'in yaşadığı orta sınıfa özgü kaygılar Friedemann'ın nispeten ayrıcalıklı sayılabilecek dünyasına yabancı şeylerdi. Edebiyata, şiire tutkundu. Tablo gibi eşsiz, zarif bulunduğu bir kadının iç dünyasındaki sığılığı farkedince hatasını kabullenemeyip kendi yaşamına son vermişti.

Ya, traşsız yüzü ve koca göbeğiyle Benjamin? Kapatıldığı akıl hastanesinde yetişkin olamayacak akli, bahçelerinde ki çitin parmaklıkları arasına sıkışmış çocukluğun izini sürerken sanatoryum da dinlenen Bay Spinell'den gerçekte ne kadar uzaktır? Toplumsal sorunlara farklı pencerelerden baksalar da Faulkner üzerinden Thomas Mann'ı aramak, izleklerini sürmek verimli bir çalışma olurdu herhalde.

Ama itiraf etmeliyim gereğinden çok dış mekan betimlemesi var. Sabredebilsem, öğreneceğim. Anlatımın zenginliğine kapılarak her betimlemede gün yüzüne çıkacak bir kişilik özelliğini keşfetmenin hazzını duyacağım. Kasvetli duruşlarına, umutsuzluklarına öylesine odaklıyım ki dikkatimin başka yere kaymasına gönlüm razı olmuyor nedense.